

KRETANJA U RAZVOJU I MODERNIZACIJI STOČARSKE PROIZVODNJE U SLAVONIJI I BARANJI

Područje Slavonije i Baranje obuhvaća 687.699 ha poljoprivrednih površina, odnosno 617.971 ha obradivih, od čega su oranice i vrtovi 556.674 ha. Pri tome je veliki udio društvenog sektora, koji raspolaže s 38,6% poljoprivrednih površina, a oranica i vrtova 39,6% ili 220.695 ha. Najveći dio površina bio je 1975. g. pod strnim žitaricama i kukuruzom — 143.781 ha ili 65,2% pod industrijskim biljem 32.202 ha ili 14,6%, dok je krmno bilje zastupljeno sa svega 6.685 ha ili 3,0%. No iz navedenih podataka može se uočiti da intenzitet stočarstva na društvenom sektoru daleko zaostaje za ratarstvom, a to pokazuje i udio osnovnih kategorija stoke u ukupnom broju na regiji:

	Ukupan broj 31. XII 1975. g r l a	O toga druš. sektor g r l a	%
krave	86308	7936	9,2
krmače	57131	9296	16,3
isporučeno tovnih junadi 1975. god.	58194	30869	53,0
isporučeno tovnih svinja 1975. god.	501179	168717	33,7

Ovdje treba napomenuti da je od isporučene junadi ispod 15 % vlastitog uzgoja, a od tovnih svinja 80 %, a ostalo je kupljen podmladak za tov, najvećim dijelom van regije. Isto tako treba dodati da se uz navedeni broj realiziranih tovnih svinja na tržištu (isporuka klaonicama) na selu zakolje oko 150—200.000 svinja, te da se još oko 100.000 svinja proda na sajmovima, tako da je na taj način udio društvenog sektora još manji, odnosno svega 22,5 %.

Pri razmatranju udjela društvenog sektora u ukupnom obimu stočarske proizvodnje, značajno je napomenuti da se u proteklih 15 godina taj odnos neprekidno pogoršava na štetu društvenog sektora. Naime ne samo što je broj krava na društvenom sektoru iz godine u godinu sve manji, nego je isti na jedinicu površine u još većem padu, jer je u tom periodu došlo do znatnog povećanja površina u društvenom vlasništvu, što se vidi iz donje tabele:

Ervin Bešlić, dipl. inž.

IPK Osijek

	1963. g.			1975. g.		
	ukupno	druš. sektor	%	ukupno	druš. sektor	%
oranice i vrtovi	567678	161791	28,5	556674	220695	39,6
br. krava	88130	16030	18,2	86308	7936	9,2
br. krmača	53503	8842	16,5	57131	9296	16,3
isporuka tov. junadi	55051	45986	83,5	58194	30869	53,0
isporuka tov. svinja	194587	105471	54,2	501179	168717	33,7

Isti pregled pokazuje da je na 100 ha oraničnih površina bilo grla:

	1963. g.		1975. g.	
krave	15,5	9,9	15,5	3,6
krmače	9,4	5,5	10,3	4,2
isporuka tovne junadi	9,7	28,4	10,5	14,0
isporuka tovnih svinja	34,3	65,2	90,0	76,4

Broj krava je dakle prepolovljen, a na 100 ha je gotovo simboličan (3,6), broj krmača je u stagnaciji, isporuka tovne junadi je u padu, te se na jedinicu površine tovi 50 % manje nego 1963. g., ali je još uvijek tov goveda razvijeniji na društvenom nego na privatnom sektoru. Jedino je broj utovljenih svinja porastao, kako u apsolutnom broju, tako i na jedinicu površine, ali je i u relativnom pokazatelju ispod nivoa razvijenosti na individualnom sektoru. Međutim iako pri izradi ovog materijala nisu bili poznati podaci za 1976. g., za pretpostaviti je da će u toj godini biti niža proizvodnja tovne stoke nego u 1975. g., jer je na početku 1976. g. bilo znatno manje stoke u tovu nego početkom 1975. g., tj. svinja 53127 komada u odnosu na 61330, a tovne junadi 1. I 1976. 12313 grla, prema 19936 na dan 1. I 1975. g. (društveni sektor).

Prema podacima iz Srednjoročnog plana razvoja 1976 — 1980. godine može se očekivati u tom periodu porast stočarske proizvodnje u svim navedenim kategorijama. Tako bi npr. broj krava trebao porasti za 6084 grla ili 76,7 % broj krmača za 6404 kom ili 68,9 %, proizvodnja tovnih goveda za 20854 kom ili 67,6 % i broj utovljenih svinja za 64065 kom ili 38,0 %. Naravno da su za to potrebna prilično velika ulaganja, te bi investicije u govedarstvu i svinjogojstvu u tu svrhu trebale iznositi 773,235.000 d (po cijenama 1975. g.). Sasvim je sigurno da će biti potrebno uložiti velike napore da se namaknu tolika sredstva, jer će se iz akumulacije tih dviju grana stočarstva apsorbirati tek mali dio potrebnih sredstava, te će ostvarenje planova raz-

voja zavisiti od pomoći društva (premije, fondovi) i zainteresiranosti ostalih akumulativnih grana poljoprivrede, prehrambene industrije i banaka. Da tu postoje i određene skepse svjedoči podatak da kombinat na 5 slavonskih općina (ukupno oko 50000 ha društvenih površina) niti imaju 1975. g., a niti planiraju za 1980. g. niti jednu kravu na 3 općine (oko 30000 ha) nijednu krmaču, te da dva kombinata (ukupno oko 18000 ha) planiraju 1980. g. svega 800 krava i 950 krmača!

Iako ovi podaci prilično ilustrativno prikazuju trend razvoja stočarstva na društvenom sektoru slavonsko-baranjske regije, za koji se ne može reći da ima propulzivan karakter, postoje ipak određena kretanja koja daju nade za optimističnije prognoze u idućem razdoblju.

Poznato je da je slab interes kombinata za razvijanje stočarstva datirao iz nekoliko osnovnih razloga:

- a) neusklađen odnos cijena
- b) gotovo nikakova opremljenost stočarskih objekata
- c) niska produktivnost rada
- d) relativno slaba produktivnost stoke koja je bila ispod razine osnovnih ratarskih kultura (pšenice, šeć. repe i event. kukuruza),

što je sve zajedno dovodilo do konstantnih negativnih financijskih efekata, a katkada i vrlo visokih gubitaka. No posljednjih godina su neke stvari počele da se mijenjaju, a time i izgledi stočarstva u budućnosti dobivaju drugu dimenziju.

U prvom redu možemo spomenuti proizvodnju mlijeka.

Do 1963. g. proizvodnja mlijeka po kravi se kretala u prosjeku ispod 3000 l godišnje, a tada je zahvaljujući angažiranju većeg broja stručnih kadrova došlo do prvog skoka u proizvodnji tako da je već 1966. g. prosječ-

Prosječna proizvodnja mlijeka po kravi (u l)

godina	društveni sektor	privatni sektor
1963.	2870	—
1966.	3831	1925
1967.	3803	1836
1968.	3964	1892
1969.	3879	1905
1970.	3709	2098
1971.	3982	2064
1972.	4216	2133
1973.	4380	2193
1974.	4605	2358
1975.	4818	2423

na proizvodnja porasla na 3831 litru. Budući da se osnovni faktori proizvodnje nisu bitno mijenjali (smještaj, tehnologija, pasmina) proizvodnja po kravi na toj je razini stagnirala punih 5 godina — 1971. g. je iznosila 3982 l, tj. još uvijek ispod 4000 l što je bilo doduše gotovo dva puta više od proizvodnje na privatnom sektoru (2064 l), ali ispod zemaljskih prosjeka evropskih zemalja sa razvijenom proizvodnjom mlijeka (Danska, Holandija itd.).

1972. g. nastupa nova faza u toj proizvodnji uvođenjem izrazito mliječnih pasmina (holstein) koja se karakterizira bržim povećanjem proizvodnje, — te godine je ista porasla na 3216 l, da bi samo 3 godine kasnije dosegla 4818 l, a u 1976. g. će vjerojatno biti oko 5000 l.

Karakteristično je da će se na 3 kombinata s najvećim brojem krava («Belje», Osijek i Vukovar) u 1976. g. na stadu od ukupno 5000 krava ostvariti na bazi stajskog prosjeka preko 5500 kg mlijeka po kravi. Naravno da će selekcijski prosjeci biti još oko 10 % veći. Isto tako vrijedno je zabilježiti da se u toj godini na farmi Orlovnjak (IPK Osijek) ostvario stajski prosjek od 17,18 l kod ukupnog broja od 600 krava, što znači po kravi 6477 kg mlijeka sa 3,55 % masti. Pri tome treba još navesti da je za proizvodnju 100 l mlijeka utrošeno 1,47 sati rada direktnih radnika, a da će se mehanizacijom ishrane to svesti na 1,32 sata.

Primjer Orlovnjaka smo istakli zbog toga što je tako visoka proizvodnja zabilježena na jednoj većoj farmi, iako ima izvanrednih rezultata i na ostalim farmama, ali sa manjim brojem krava. (Čeminac—Belje imao je proizvodnju od 6367 kg mlijeka sa 3,72 % masti kod 185 krava, itd.).

Kako smo spomenuli da je udio krava društvenog sektora u odnosu na ukupni pao na 9,2 %, sada moramo dodati da je isti isporučio tržištu 1975. g. 36,869.000 l mlijeka, što u ukupnim tržišnim viškovima Slavonije od 91,823.000 l predstavlja 40,2 %, ili da je u 1975. g. tržišni višak mlijeka po kravi u društvenom sektoru bio 6,6 puta veći od onog sa individualnog sektora (4646 : 701 l). Proizvodni nivo iznad 5000 kg po kravi kakav se može očekivati u Slavoniji u 1977. g., uz realnu cijenu mlijeka osigurati će rentabilitet i opravdati ulaganja u tu proizvodnju, jer je evidentno da se na taj način danas može najbrže riješiti opskrba stanovništva i prehrambene industrije tim važnim artiklom.

Čemu se može zahvaliti takav trend razvoja posljednjih nekoliko godina? Naime uz porast produkcije po kravi, u posljednje 3 godine se bilježi i veći interes kombinata za ulaganje u tu granu poljoprivrede, te su upravo u tom razdoblju nikli i novi moderni objekti, te je tako prekinuta desetgodišnja totalna stagnacija i nazadovanje. Na PIK-u Vukovar izgrađena je farma za 600 krava, na IPK Osijek farma Orlovnjak za 600 krava koja će se proširiti na 1200 za što je već odobren kredit Međunarodne banke. Na farmi Branjevinina izgradnjom staje za 240 grla povećan je broj krava na 730 i 1978. g. se taj kapacitet zaokružava na 1000 krava. PIK Vinkovci ima također odobren kredit Međunarodne banke za izgradnju nove farme od 1200 krava, čijoj izgradnji će uskoro pristupiti. Ako se tome pridruže i drugi kombinati, što je za očekivati, postoji vrlo velika vjerojatnost da ćemo 1980. g. imati drugu situaciju, barem u jednom dijelu kombinata Slavonije, jer će se rije-

šiti jedan od krupnih problema, a to je opremljenost, a s tim u vezi i produktivnost. Ista naime raste gotovo geometrijskom progresijom, jer su krave izrazito mliječnih pasmina s visokom proizvodnjom ušle u moderne objekte u kojima npr. 3 mužača proizvode godišnje 7,500.000 l, a prije deset godina je 5 radnika proizvodilo 4,800.000 litara. Na taj način je proizvodnja po radniku povećana za 2,6 puta!

Nije teško dati odgovor na pitanje što je dalo osnovni impuls za modernizaciju proizvodnje mlijeka. Dva su činioca imala odlučujući utjecaj:

- a) uvođenje razvojne promjene za mlijeko
- b) osnivanje Samoupravnog fonda za unapređenje i razvoj stočarstva SRH.

U periodu 1973 — 1975. g. kombinatima je isplaćeno u vidu razvojne promjene 36,380.000 d, a s obzirom da se ta sredstva mogu koristiti samo pod uvjetom ako je osigurano vlastito učešće u odnosu 1 : 1, znači da se izravno i neizravno u tu proizvodnju investiralo preko 73 mil. dinara. Ostvarivanjem tih investicija znatno su pridonijeli i krediti Samoupravnog fonda koji su od osnivanja Fonda iznosili:

— za uzgoj junica	16,896.000
— za nabavu bikova, junica i povećanje broja krava	4,895.000
— za modernizaciju proizvodnje mlijeka	5,314.000
Ukupno za govedarstvo	27,105.000 d

Fond je osim toga kreditirao razvoj i modernizaciju svinjogojstva

— za nabavku nazimica i povećanje broja krmača	2,279.250
— za opremu i modernizaciju	8,271.041
	10,550.291
kao i ovčarstva	2,219.644

ili sveukupno društveni sektor Slavonije i Baranje 39,874.935 d

Ovoj svoti treba dodati razvojnu premiju za 1976. g. oko 13,000.000 d, kao i kredite Fonda koji će se realizirati u 1977. g. u svrhu praćenja već odobrenih kredita Međunarodne banke za izgradnju farmi krava u Osijeku i Vinkovcima u iznosu od 14,209.914 d.

Prema tome samo iz ovih izvora bit će investirano u razvoj stočarstva Slavonije i Baranje ukupno 67,084.849 d u jednom relativno kratkom periodu. Lako se dokazati da su ova inicijalna sredstva povukla za sobom i ostala, jer se iz iznijetih podataka vidi da u kombinatima gdje nije bilo proizvodnje mlijeka, a naravno niti premije, nema te proizvodnje niti u srednjo-

ročnim planovima, te da će biti potrebno uložiti mnogo napora i još više sredstava da se ta proizvodnja obnovi tamo gdje je potpuno likvidirana.

Sredstva Fonda su bila usmjerena i na razvoj svinjogojstva, ali su na žalost bila i usamljena jer razvojna premija za svinje nije dobila prolaznu vizu, što je rezultiralo samo manjim investicijskim zahvatima. Već punih 10 godina (od 1966. g.) u Slavoniji nije sagrađena nijedna svinjogojska farma i razvoj se sada kreće u drugom pravcu: uvođenjem nove opreme u postojeće objekte, bez izgradnje novih, povećava se kapacitet i produktivnost. Ovo se u prvom redu odnosi na proizvodnju prasaca gdje kavezni sistem držanja omogućuje da se postojeći prostori bolje koriste sa 100 do 200 % («Belje», Vukovar, Našice, D. Miholjac, P. Slatina, Osijek), a također se uvodi novi sistem držanja krmača (individualni boksovi, rešetkasti pod) što znatno smanjuje troškove ishrane i povećava produktivnost rada. Nisu više rijetke niti farme s boksovima u prasilištu na podu od žice ili perforiranog lima (Senkovac, D. Miholjac, Osijek) kao i središta za umjetno osjemenjivanje svinja na farmama, čiju je izgradnju potpomogla Republička zajednica za suzbijanje stočnih zaraza. U toku je uključivanje veterinarskih institucija na terenu za korištenje sperme za rasplodne svinje na privatnom sektoru što će omogućiti brzo poboljšanje svojstava i kvalitete na širem području.

U posljednje vrijeme se također proizvodnja na društvenom sektoru čvršće povezuje sa selom u svinjogojskoj proizvodnji, i to na taj način da se na farmama sve raspoložive objekte adaptira za proizvodnju prasaca, a to se organizira na seljačkim gospodarstvima. Time se postiže nekoliko efekata:

- a) farma bez troškova izgradnje tovilišta povećava obim proizvodnje
- b) angažiraju se sredstva seljaka i postiže znatno pojeftinjenje u izgradnji tovilišta
- c) tov kvalitetnih prasaca sa kvalitetnom hranom daje utovljene svinje iste kvalitete kao na društvenim tovilištima
- d) za istu proizvodnju potrebno je znatno manje investicijskih sredstava društvenog sektora.

Kao primjer u tom pogledu možemo spomenuti farmu Magadenovac (D. Miholjac) koja je u nekoliko godina na taj način gotovo utrostručila proizvodnju tovnih svinja, a 1978. g. će ista biti 5 puta veća od one u 1972. g. (25000 svinja naprama 5000), a da se pri tome na farmi nije sagradio niti jedan novi objekt!.

U današnjoj situaciji kada na jednoj društvenoj strani postoje vrlo ograničena sredstva za razvoj svinjogojstva, a na drugoj interes seljaka za organiziranu proizvodnju, mislimo da je to jedan od puteva za povećanja proizvodnje visokovrijednih mesnatih svinja.

Istim putem se kreće i u nekim drugim općinama (Našice), a vjerovatno to neće ostati osamljeni primjeri.

Ovčarstvo je jedna od najmanje razvijenih grana stočarstva, i na području Slavonije i Baranje samo se IPK Osijek u OOUR Senkovac (P. Slatina) bavi uzgojem ovaca. Zahvaljujući tome što je na tom području uređeno oko 1800 ha pašnjaka, organiziranim radom se broj rasplodnih ovaca od 1971. g. udvostručio, te se popeo na 1900 grla, a planom razvoja se predviđa do 1982. g. isti povećati na 5700 kom, što će predstavljati solidnu osnovu razvoja ovčarstva u Slavoniji. Iako je za tu granu bio potpuno nestao interes, u posljednje vrijeme su se pojavile inicijative industrije (Modna konfekcija itd.) za obnovu ovčarstva, jer osim za meso i vunu postoji veliki interes i za kožu.

Naravno da se razvoj na širem planu ne može zamisliti bez jače podrške sredstava Fonda i programa stvaranja rezervi mesa u živoj stoci u brdsko-planinskom području. Za sada su ista sredstva ograničena uglavnom na ovčarstvo u P. Slatini, ali proširenjem te proizvodnje osigurava se materijalna baza u rasplodnom materijalu i za ostale dijelove regije.

Na osnovu iznešenih podataka o stanju, razvoju i trendu kretanja u stočarstvu na društvenom sektoru Slavonije i Baranje moglo bi se zaključiti slijedeće:

1. Razvoj stočarske proizvodnje nije se kretao u istim proporcijama s razvojem ratarske proizvodnje, nego je iza nje znatno zaostajao.

2. Na nekim područjima Slavonije stočarstvo je na društvenom sektoru u potpunosti likvidirano.

3. Iako se uvjeti privređivanja u stočarstvu nisu bitno izmijenili ipak je pojava inicijalnih investicijskih sredstava (Fond, premija) stimulirala modernizaciju, a time i opstanak baznog stočarstva (krave, krmače).

4. Treba poduzeti sve mjere da se spriječi na pojedinim područjima potpuna likvidacija stočarstva na društvenom sektoru, jer se u tom slučaju isto daleko teže i skuplje obnavlja.

5. Ulijevaju optimizam inicijative za modernizaciju, povećanje produktivnosti i bolje korištenje postojećih kapaciteta, jer su to osnovni preduvjeti za rentabilnu stočarsku proizvodnju.

Uz sve ovo do sada navedeno, dužni smo istaknuti, da je u ovom drugom periodu ponekad i vrlo teških prilika privređivanja, u oblasti stočarstva, veliku ulogu odigrao i entuzijazam stočarskih stručnjaka, koji su i u neravnopravnim okolnostima u odnosu na ostale grane poljoprivrede, ustrajali u naporima da iznalaze rješenja za ostvarivanje moderne, visokoproduktivne i rentabilne proizvodnje mlijeka i mesa.